

אבי פרבולוצקי

מנהל המחקר החקלאי – מרכז וולקני

עמרי בונה

מרחב צפון, קרן קיימת לישראל

מנחם זלוצקי

המשרד להגנת הסביבה

חוה להב

החברה להגנת הטבע

דידי קפלן

מחוז צפון, רשות שמורות הטבע והגנים

חגי שניר

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

נועה שטיינר

המשרד להגנת הסביבה

נוף כתמי שנוצר לאחר השרפה בכרמל. שימור נוף זה וטיפוחו הוא אחת מההמלצות המרכזיות של הוועדה | צילום: אלברטוס, באדיבות ארכיון הצילומים של קק"ל

עיקרי הדברים של דו"ח המלצות ועדת ממשק היער ושיקום הכרמל

ציטוט מומלץ

פרבולוצקי א, בונה ע, זלוצקי מ ואחרים. 2011. עיקרי הדברים של דו"ח המלצות ועדת ממשק היער ושיקום הכרמל. *אקולוגיה וסביבה* 2(3): 169-171.

7 באוגוסט, 2011

[גיליון סתיו 2011 / כרך 2\(3\)](#)

[בקרה](#)

השרפה בכרמל שפרצה ב-2 בדצמבר 2010 הייתה חריגה בהיקפה, בעוצמתה, ובמחיר שגבתה בחיי אדם. שטח השרפה מוערך בכ-25,000 דונם של יער וחורש טבעי שהיו ממוקמים בלב הכרמל המרכזי, אחד מאזורי הטיולים והנופש הפעילים ביותר בישראל.

ממשלת ישראל הטילה על השר להגנת הסביבה, בתיאום עם שר החקלאות ופיתוח הכפר, משרד האוצר, רשות הטבע והגנים והקרן הקיימת לישראל, לגבש תכנית לשיקום הטבע והנוף שנפגעו בשרפה בכרמל ולהגישה. מובאים בזאת עיקרי הדברים של ועדת ממשק היער ושיקום אקולוגי, שמשימתה הייתה לגבש תכנית שיקום וממשק מקצועית, רחבה ומוסכמת על כל הצדדים המעורבים. חשיבות רבה יש להמלצות אלו, בעיקר בשל ההתחממות הגלובלית והעלייה בתדירות השרפות בישראל ובשטחן. הוועדה הורכבה מנציגי הגופים המעורבים בניהול השטח (רשות הטבע והגנים, קק"ל, המשרד להגנת הסביבה ומשרד החקלאות ופיתוח הכפר) וכן מנציגי החברה להגנת הטבע. את הוועדה שימשו מסמכים של ועדות קודמות (שהוקמו אחרי השרפות בכרמל בשנת 1989 ובשער הגיא בשנת 1995) ומחקרים שנעשו לאחר שרפות קודמות בכרמל, ביערות בירייה ובהרי יהודה. החומרים שנבחנו מעידים על כך שהבעיה המרכזית בעניין השרפות אינה נעוצה בהיעדר מידע מקצועי-מדעי אלא ביישום המסקנות ובאופן ניהול שטחי יער וחורש, בעיקר בהיבט של מניעת שרפות. המלצות הוועדה התבססו ברובן על ההמלצות משנת 1989. בימים אלו מוקמת ועדת היגוי בראשות מנכ"לית המשרד להגנת הסביבה למעקב אחר יישום ההמלצות, ונעשים מאמצים ליישומן של חלק מההמלצות בשטח, לפני הקיץ הקרוב. משרד האוצר הקציב 55 מיליון ₪ לשיקום השרפה בכרמל.

שימוש מושכל בפעולת הרעייה המסורתית יסייע בשמירה על הנוף ועל המגוון הביולוגי | צילום: נירה צדוק (ימין) ואבי הירשפלד (שמאל). באדיבות ארכיון הצילומים של קק"ל לתכנית השיקום יש שלושה צירים מרכזיים: **שימור וטיפוח המרקם הכתמי** של הכרמל; **עיצוב נוף הצומח העמיד**; בעיקר על-ידי הרחקה מבוקרת של זרעי אורנים, בגיל צעיר ככל הניתן; **הקמת אזורי חיץ** שימנעו מעבר מהיר של שרפה במרחבי הכרמל שעלולה לגרום נזק לאדם, לטבע ולרכוש. ככלל, יש לבסס את תכנית שיקום היער, הן הטבעי הן הנטוע, על תהליכי התחדשות טבעית. עם זאת, כדי לבצע את התכנית המוצעת, יש צורך בהתערבות ממשקית כחלק מתכנית השיקום. ההמלצות המרכזיות של הוועדה הן:

- שימור וטיפוח הנוף הכתמי שנוצר לאחר השרפה. כך אפשר להבטיח את קיומם של מגוון בתי הגידול הייחודיים לכרמל. מטרה זו תושג בחלקה על-ידי טיפול ברמות שונות (מטיפול מלא ועד אי-טיפול) בחומר השרוף שנשאר בשטח ובצומח המתחדש.
- עיצוב נוף הצומח העמיד. היות שיכולת ההתחדשות הספונטנית של אורן ירושלים אחרי שרפה היא יוצאת דופן בהיקפה ובעוצמתה, והיא עתידה ליצור יער צפוף מאוד. יש להפעיל תכנית טיפול (דילול, הרחקה, רעייה) שתמנע את התפתחותו של יער אורנים צפוף בחלקים מהשטח השרוף.
- הקמת אזורי חיץ. תפקיד אזורי החיץ הוא להגן על יישובים ועל דרכים ראשיות מפני שרפות המתקרבות אליהם, ולבודד גושי טבע ויער כדי להקטין את הממדים המרחביים של השרפות בעתיד. הקמת אזורי החיץ תביא לשינוי נופי-תפקודי משמעותי בכרמל: הכרמל המרכזי יטופל, בעיקר לאורך דרכים ראשיות, בדילול ובהורדת הגובה והביומסה של הצמחייה המעוצה, וזאת כדי למנוע מעבר אש מאגן אחד למשנהו או מהשטח הטבעי ליישוב. כחלק מהשינוי הנופי, ישולבו באזורי החיץ גם בוסתנים שיינטעו על טרסות קדומות שהשרפה חשפה. מוצע גם להרחיב את מתחם החיבר, ולהשתמש בו כחלק ממערך אזורי החיץ שבא להגן על השכונות הדרומיות של חיפה. מוצע להקים עדרי עזים כחלק ממערך הגנה על יישובים שבגבולם יער וחורש. אלה יקטינו את כמות חומר הבעירה בשטח, ויתחזקו את אזורי החיץ כאזורים דלילים בצמחייה מעוצה.
- עידוד הרעייה בכרמל. עולם הצומח והחי באגן הים התיכון, כמו גם בישראל, התפתח תחת ניצול מתמשך של האדם במשך אלפי שנים. רעייה וכריתה הן שתיים מהפעולות המסורתיות שנעלמו, כמעט לחלוטין, בשנים האחרונות. פעולות אלו, אם נעשות במידה סבירה ובדרך נכונה, משמשות כלי ממשק מרכזי בניהול היער והחורש. השימוש המושכל בכלים אלו משיג את מטרת הניהול תוך שמירה על הנוף ועל המגוון הביולוגי הטבעי. מוצע שחלק מתחזוקת אזורי החיץ תיעשה בעזרת עדרי צאן ובקר, חלק מהם מהיישובים הכפריים השכנים.
- פעולות שיקום נוספות. הוועדה ממליצה על מגוון פעולות וביניהן טיפול בשיקום השירותים לקהל המבקרים, טיפול בכמות הגדולה של עץ שרוף הנמצא בשטח, ממשק הצומח המתחדש (אורנים וצמחים רחבי עלים), נטיעות חדשות, שיקום טרסות עתיקות, מניעת סחף קרקע והתפתחות נגר מוגבר, שימור מינים נדירים, ביעור מינים פולשים, שימור אורן טבעי, טיפול במזיקי יער ותפקוד הכרמל כשמורה ביוספרית. כמו כן, כיוון שרוב השרפות מתחילות מגורם אנושי, יש לפעול להגברת המודעות הציבורית לסכנת השרפות, ולקדם חקיקה האוסרת הדלקת אש ביערות ובסביבתם בתנאים קיצוניים, המגבירים את הסכנה להתפשטות שרפות.

מבט מדרום לכיוון אוניברסיטת חיפה מספר ימים לאחר השרפה בכרמל, 9.12.2010 | צילום: אלבטרוס, באדיבות ארכיון הצילומים של קק"ל

חשוב לציין שגם אם ייושמו ההמלצות המוגשות כאן, יחד עם הנגזרות המפורטות שלהן, ויוקצה לשם כך התקציב הנדרש – הכרמל לא יחזור למצב שקדם לשרפה אלא יזכה לעיצוב נופי ותפקודי חדש, וזאת כדי לצמצם את ההסתברות של שרפה חוזרת בקנה מידה דומה. אנו מקווים שבעקבות השינויים הארגוניים שנעשו בכרמל ולאור שיתוף הפעולה בין הארגונים המנהלים את השטח, יזכו ההמלצות הסופיות שתגיש הוועדה שמונתה בעקבות השרפה ב-2010 להתייחסות רצינית, ימומנו בהתאם, יגובו בסמכויות, וימומשו רובן ככולן.